

REFLECȚII ASUPRA CONCILIULUI AL II-LEA DIN VATICAN

Vladimir PETERCĂ
Institutul Teologic „Sf. Tereza” din București

1. Era totul spre binele Bisericii

Fac parte din generația 1968, iar conciliul a marcat și nu a marcat formarea noastră teologică. Totuși, trebuia să trăim din plin această primăvară cu Biserica noastră: *Conciliul al II-lea din Vatican*. Am studiat teologia în plin conciliu și era firesc, cu mintea și forțele noastre tinerești, să înșoțim de departe și să studiem fazele mai importante din conciliu. În timp ce la Vatican se petreceau lucruri de-a dreptul minunate, iar Biserica însăși respira din plin aerul proaspăt și înnoitor al primăverii sale peste noi, peste Seminarul din Iași, peste formația noastră teologică domnea mai departe iarna înzăpezită și geroasă impusă de niște oameni care nu aveau curajul sau cărora le era, pur și simplu, frică de adevărul răscolitor al teologiei. Putem spune că, în formația noastră, am fost contemporani cu conciliul, desfășurat între anii 1962-1965. Și totuși, am fost așa de departe de sursa de lumină și speranță pe care o simțeam că se abate și asupra noastră, adiind de undeva de departe. În acele vremuri grele, mi-aduc bine aminte, am primit în două exemplare documentele Conciliului al II-lea din Vatican, un exemplar l-am dăruit unui coleg care, din păcate, nu mai este printre noi, s-a stins în urma unui accident îngrozitor, iar al doilea exemplar mi-a rămas mie și, din acea zi, l-am ținut alături de Sfânta Scriptură. Citeam pagini întregi din documentele conciliare, fiind de fiecare dată surprins de prospețimea limbajului, care nu spunea lucruri noi, dar am înțeles atunci că maniera și felul cum erau afirmate de către conciliu acele lucruri era de-a dreptul minunată și că în curând avea să se schimbe fața Bisericii.

Îmi amintesc și acum cum noi, o grupă de tineri profesori de la Institutul nostru din Iași, ne străduiam printre mii de dificultăți să celebrăm Liturgia pentru prima dată în limba română. Era o adevărată muncă de laborator, în care fiecare participant venea cu propuneri noi sau prezenta soluții. De fapt, nici nu realizam atunci că ceea ce făceam în acele clipe, de fapt, era istorie. Și noi, ca și părinții de la Conciliul al II-lea din Vatican, ne-am izbit de lucruri practice, bunăoară cum e mai bine să stea preotul la altar, cu fața la popor sau să stea ca mai înainte? Azi ne pare ca ceva de mult depășit, în schimb noi atunci cântăream orice gest și orice cuvânt. Mi-amintesc cum, cu talentul pe care credeam că-l am, am contribuit modest la cântul liturgic. Pentru

noi, pe atunci era mai important, astăzi problema este de mult depășită, anume dacă și cum trebuie săvârșite Liturghiile cântate (de exemplu, arhiepiscopul Peter Erdö, cu prilejul înscăunării sale recente în bazilica din Esztergom, a celebrat ceea ce noi numim o „misă citită”). Ba, mai mult, am compus o serie de melodii de psalmi, de antifoane și de cântări liturgice, care de mult au intrat în memoria credincioșilor noștri. De fapt, aceasta a fost o pietricică la marile transformări de limbă și gesturi liturgice, care făceau parte dintr-un plan mai mult general, ce avea să se numească *reforma conciliară*.

2. Amintiri despre conciliu

Conciliu înseamnă în egală măsură și o întâlnire cu trecutul, adică cu *oamenii* conciliului. Ei i-au dat viață și prin ideile lor și-au înscris adânc numele în conștiința noastră. Este vorba despre papa Paul al VI-lea, profesorul Karl Rahner, cardinalul König și, ultimul, dar nu în cele din urmă, episcopul de Münster, Reinhard Lettmann, care, pe atunci ca tânăr preot, era secretarul personal al cardinalului Höpfer.

Dar să spun cum i-am întâlnit pe toți aceștia? Eram student la „Propaganda Fide”, când, într-o zi, rectorul de atunci, azi episcopul Ronchi, de care îmi amintesc cu mult respect și recunoștință, ne anunța venirea Sfântului Părinte la Colegiu. Era un eveniment istoric, pe care l-am înțeles mult mai târziu. Pe atunci papa nu obișnuia să părăsească Vaticanul decât în condiții și pentru motive cu totul speciale. Era la numai câțiva ani după încheierea conciliului, când reforma începea să prindă rădăcini sau, în alte părți, să dea chiar primele roade. Trebuie spus că partea a doua a conciliului se datorează lui, el a dorit cu tot dinadinsul să continue opera înaintașului său, papa Ioan al XXIII-lea. Era un papă cu adevărat ascet, parcă era copiat dintr-o frescă bizantină. Era un bun cunoscător al teologiei catolice, dar, în același timp, și un subtil cunoscător al realităților politice internaționale ale anilor șaptezeci. S-a angajat cu trup și suflet să ducă la bun sfârșit conciliul ecumenic din Vatican, care s-a încheiat în anul de grație 1965. Îmi amintesc cum, în cuvântul de salut pe care Sfântul Părinte ni l-a adresat cu acel prilej, a subliniat încă o dată importanța conciliului și datoria noastră, a studenților de la „Propaganda Fide” adunați acolo din toată lumea, de a-l traduce în viață. Colegiul nostru fiind pepiniera de mâine a Bisericii, constituiau speranțele ei.

Un al doilea caz. De data aceasta mă aflam la Innsbrück, orașul unde a activat ca profesor renumitul Karl Rahner. Nu mai era în viață, dar sufletul său generos și simplu continua să vorbească peste timp. El a fost unul dintre artizanii Conciliului al II-lea din Vatican, un deschizător de drumuri pentru timpurile noastre moderne. Populația Innsbrückului i-a cinstit memoria denumind o piață a orașului cu numele său, iar Facultatea de Teologie și-a legat pentru totdeauna numele de renumele său. În partea a doua a intervenției mele, voi aduce mai multe informații dintr-o broșură apărută la München, în care profesorul Rahner

scrie un articol intitulat „Was würde erreicht?”. Profesorul scria aceste cuvinte exact la un an după încheierea conciliului. Cred că astăzi, după mai bine de treizeci și cinci de ani de la terminarea conciliului, întrebarea profesorului Rahner este mai mult decât justificată.

Aș prefera să mă refer mai întâi la episcopul Reinhard Lettmann. El a fost secretarul personal al cardinalului Höpfnér, mai întâi profesor și episcop la Münster, după aceea cardinal la Köln. A reușit să învețe să stenografeze în limba latină pentru că trebuia să desfășoare un volum imens de lucru. Pe atunci era tânăr și doritor să facă ceva, iar ideea cardinalului Höpfnér a dovedit a fi salvatoare. Mijloacele moderne de transcris și copiat nu fuseseră încă descoperite, așa că era constrâns să lucreze cu mijloacele clasice, ceea ce îi îngreuna mult munca. „Am făcut totul cu dragă inimă”, îmi mărturisea el mult mai târziu într-o discuție, „mai ales, am făcut această muncă cu entuziasm tineresc, pentru că știam că pun și eu o cărămidă la marea operă care se numește Biserica Catolică”.

Al patrulea personaj este un martor al conciliului în toate fazele sale. Este vorba de cardinalul König, pe atunci cardinal de Viena (astăzi bucurându-se de pensionarea tihnită și meritată). A fost un om al Bisericii, cu clarviziunea istoriei și cu multe merite în politica *pașilor mărunți* pentru mulți de după Cortina de Fier. Era toamna anului 1985, mă aflu la Viena ca invitat la „Colloquium Biblicum”, organizat de Universitatea de Stat din Viena, și la care participau mulți profesori din țările est-europene. Într-o seară l-am avut ca oaspete al nostru tocmai pe cardinalul König, care urma să conferențieze pe următoarea temă: „Amintiri despre conciliu”. Toți l-am ascultat cu atenție, am luat notițe și i-am pus întrebări. Ne vorbea ca unul care a trăit primul aceste evenimente formidabile din viața Bisericii. Își amintea detalii, ne relata despre mișcările din culise, despre pozițiile diferiților părinți conciliari. În primul rând, și acest lucru este deosebit de important pentru Biserică, puterea laică nu a avut absolut nici o influență asupra conciliului.

Papa Ioan al XXIII-lea simțea nevoia unui conciliu, timpurile erau mature, iar Biserica trebuia să se pregătească pentru o nouă etapă a misiunii sale. Ne-a relatat atunci faptul devenit istoric, cum papa Ioan al XXIII-lea, voind să explice de ce era nevoie de conciliu, a deschis larg geamul apartamentului său și, printr-un gest profetic, a pronunțat următoarele cuvinte: „Biserica are nevoie de aer proaspăt, care să vină din afară, are nevoie de mult aer proaspăt”.

Din nevoia de a se acomoda, deci de a se *aggiorna* la timpurile noastre moderne, de a se despuia de tot ceea ce era depășit, de tot ceea ce însemna praf și nu mai corespundea timpurilor pe care le trăim. Conciliul a început cu ceea ce era mai ușor sau mai nevinovat, cu constituția despre liturgie, sau cum se numește oficial, *Sacrosantum concilium*, ca să ajungă la ultima constituție, cea mai complicată și cu implicații nebănuite pentru Biserică, cea pastorală privind Biserica noastră în lumea contemporană, numită *Guadium et spes*. Cardinalul König ne-a vorbit despre entuziasmul părinților conciliari, despre dăruirea fiecăruia,

dar, mai ales, a consilierilor conciliului, care desfășurau o muncă istovitoare de laborator. Conciliul nu a venit cu declarații noi în ceea ce privește un adevăr sau altul al religiei catolice, așa cum o făcuseră celelalte concilii ecumenice, Conciliul al II-lea din Vatican a adus, în schimb, un nou mod de gândire și apreciere a fenomenului religios, un nou mod de a pune problemele, pe care viața le ridică în fiecare zi, un alt mod mai deschis și mai firesc de a vedea relațiile Bisericii Catolice cu alte religii etc. Cu alte cuvinte, un mod mai apropiat de realitate, deci un mod mai luminat de a acționa și de a fi în toate domeniile, care să corespundă *misiunii Bisericii* pentru mileniul al III-lea. Este o trăsătură esențială a Bisericii lui Cristos, aceea de a avea în sine puterea de a renaște și a-și continua drumul nestingherit. De fapt, *drumul Bisericii este și drumul omului*.

3. Au fost așteptările conciliare împlinite?

Aș afirma că, de data aceasta, dificultatea principală nu a fost atât conciliul, cât, mai mult, cunoașterea și aplicarea lui. De aceea, se poate spune că munca propriu-zisă a început după conciliu.

Aș face o comparație, atât cât îmi este permis să o fac, cu începuturile celei de-a IV-a Evanghelii. Rabinii spuneau că, atunci când va veni Mesia, se va statornici în lume o adevărată atmosferă de sărbătoare, adică *de nuntă*. Mesia, ca un trimis al păcii, va găsi poporul în sărbătoare și, deci, bine dispus, asemenea nuntașilor. Este cazul prezenței lui Isus, însoțit de Maria și de grupul discipolilor *în cea de-a treia zi*, cum menționează evanghelistul, *la nunta din Cana Galileii*.

Tot așa a fost și pentru Biserică, a fost timpul de cunoaștere și aplicare a dispozițiilor conciliare. O mare așteptare s-a răsfrânt din conciliu, care privește raportul nou, așa spune, schimbat, al creștinilor între ei, pe de o parte, iar pe de altă parte, este raportul bisericilor creștine între ele. E o întrebare cu adevărat provocatoare: Sunt creștinii mai aproape între ei, așa cum reiese din constituția dogmatică *Lumen gentium* sau din decretul despre ecumenism *Unitatis redintegratio*?

Totuși, trebuie să spunem, ca profesorul Karl Rahner, că întâmpinăm cu recunoștință harul lui Dumnezeu, că acest conciliu a rezolvat multe dintre probleme, mai mult chiar decât sperau susținătorii cei mai aprinși sau cei mai buni prieteni ai conciliului. Chiar și la o vedere fugitivă asupra temelor dezbătute în conciliu, este îndeajuns să constatăm că acest conciliu, în raport cu celelalte 20 de concilii ecumenice de până acum, poate fi comparat doar cu Conciliul Tridentin. Într-adevăr, întreaga muncă a conciliului a fost concentrată asupra *Bisericii înseși*, pe care părinții conciliari o voiau pregătită pentru o nouă etapă din drumul ei. Rezultatele conciliului ar putea fi rezumate în trei puncte:

a) Viziunea fundamentală a Bisericii în constituția dogmatică *Lumen gentium*.

b) Viața internă a Bisericii văzută în misiunea ei teologică, juridică și pastoral-teologică:

– misiunea Bisericii de a sfinți, în constituția despre liturgie *Sacrosantum concilium*;

– misiunea Bisericii de a păstori, în decretul *Christus Dominus* și decretul privind mijloacele de comunicare în masă *Inter mirifica*;

– misiunea Bisericii de a învăța, în constituția dogmatică *Dei Verbum* și declarația despre educația creștină *Gravissimum educationis*;

– alte decrete: despre formarea preoților (*Optatam totius*), despre viața călugărească (*Perfectae caritatis*), precum și despre apostolatul laicilor (*Apostolicam actuositatem*).

c) Misiunea Bisericii în exterior:

– raportul ei cu creștinii necatolici, în decretul despre ecumenism (*Unitatis redintegratio*) și decretul despre Bisericile orientale catolice (*Orientalium ecclesiarum*);

– raportul e cu religiile necatolice, inclusiv evrei, în decretul *Ad gentes* și în decretul *Nostra aetate*;

– raportul ei cu situația lumii contemporane, în constituția pastorală *Gaudium et spes*;

– raportul ei în declarația privind libertatea religioasă *Dignitatis humanae*.

Din acest sumar tablou al tematicilor conciliare se poate spune că Biserica și-a pus cu adevărat toate întrebările cu care este ea confruntată astăzi, dând un răspuns sincer și unitar. Biserica vorbește, desigur, în primul rând, către ea însăși, dar ea se gândește, în același timp, și cum să-l slujească mai bine pe Dumnezeu, pe om, lumea de azi și viitorul ei. Acest conciliu a fost primul dintre toate conciliile ecumenice care poate fi definit un conciliu al liturgiei, un conciliu al misiunii Bisericii, un conciliu al dialogului cu lumea, un conciliu al ecumenismului. În felul acesta, conciliul și-a îndeplinit misiunea pe care noi toți o avem înaintea ochilor, o purtăm pe umerii noștri. De aceea, orice progres, orice înnoire a Bisericii este sădită în îndoielile și în experiența strădaniilor membrilor ei.

Noi toți suntem doar orchestrații *simfoniei neterminate*, care este conciliul și pe care suntem chemați să-l aprofundăm, să-l aplicăm și să-l trăim mereu ca într-o repetiție generală. Conciliul nu s-a terminat, el continuă în inimile noastre, căci convertirea trebuie să înceapă și să se termine în interiorul nostru, cum spunea apostolul Paul: „Iar acum rămân acestea trei: credința, speranța și iubirea. Dar mai mare decât toate acestea este iubirea” (*1Cor 13,13*). Este vorba despre iubirea de adevăr, despre iubirea față de conciliu, despre iubirea față de Biserică. Iubim noi cu adevărat adevărul?

Succesul sau insuccesul nostru ca apostoli ai Bisericii, *aici și acum*, care, desigur, înflăcărează inimile și faptele noastre, stă în dragostea față de hotărârile conciliului, în modul cum ne convertim zi de zi, în modul în care știm să punem în practică hotărârile conciliului, *iarăși și iarăși*.

Termin cu aceste cuvinte spuse de teologul O. Cullmann: „Nu înăbușiți Duhul Sfânt, căci noi trebuie să ne reînnoim continuu prin puterea lui!”.

UN NOU SUFLU ÎN TEOLOGIA DOGMATICĂ

Eduard FERENȚ
Institutul Teologic Romano-Catolic din Iași

Atunci când Ioan al XXIII-lea deschidea Conciliul al II-lea din Vatican, la 11 octombrie 1962, aveam aproape un an de preoție. De aceea, pot spune că mi-am trăit preoția în lumina conciliului în condițiile ecleziale și sociale ale unei țări comuniste ostile Bisericii Catolice și, de aceea, conciliului. În conferința de față doresc să dau, pur și simplu, o mărturie despre condițiile în care, în calitate de preot catolic și de profesor de teologie, începând de la 1 ianuarie 1962, am cunoscut și aplicat învățătura Conciliului Vatican al II-lea în timpul ministeriului meu sacerdotal. Mărturia cuprinde trei momente: primul se referă la perioada de la noi imediat premergătoare conciliului; al doilea se raportează la perioada anilor 1967-1975, adică la anii aplicării conciliului în contextul nostru eclezial; ultimul moment privește perioada postconciliară dintre anii 1975-2003.

1. Contextul social și eclezial local din perioada imediat premergătoare conciliului

La 9 octombrie 1958, fiind în Seminar, dimineața la ora șase, în mod neobișnuit, l-am văzut pe părintele Anton Trifaș, rectorul Institutului Teologic, intrând cu o cotă albă și cu stolă neagră în capelă. Urcându-se la altar, ne-a anunțat trecerea la cele veșnice a papei Pius al XII-lea. A fost un moment cutremurător, un eveniment care s-a răspândit pretutindeni pe calea radioului. Ne-a îndemnat să ne rugăm pentru odihna Sfântului Părinte Pius al XII-lea și pentru Biserică. Ne-a vorbit succint despre valoarea teologică a magisteriului său desfășurat timp de nouăsprezece ani la cârma Bisericii (2.03I.1939 - 9.10.1958) și despre grija sa părintească față de Biserică noastră locală. De fapt, în acele condiții de prigoană pentru Biserică, la 27 martie 1952, la un an după moartea episcopului martir Anton Durcovici (10.12.1951), trimisese episcopatului catolic și credincioșilor catolici din România scrisoarea apostolică *Veritatem facientes*¹.

La 28 octombrie 1958 a fost ales papă Angelo Giuseppe Roncali, la vârsta de 77 de ani (s-a născut la 25 noiembrie 1881), pe atunci patriarh de Veneția. Nu auzisem de el, dar după vârstă înțelegeam că va fi un papă de tranziție, desigur, dar și renovator.

Primul gest pe care l-a făcut ca papă, spre deosebire de Pius al XII-lea, a fost ieșirea din Vatican, pelerinajul cu trenul la Loreto, vizitele

¹ Cf. *Documentation Catholique*, 20.04.1952.

deținuților din închisorile romane și ale bolnavilor, neținând cont de regulile și de formalitățile din Vatican. Al doilea, cel mai surprinzător, fără să țină cont de opinia contrară a Curiei, a fost primirea în audiență a familiei lui Hrușciiov, primul secretar al Partidului Comunist al URSS-ului de atunci, fapt pentru care, în timpul pontificatului lui Pius al XII-lea, riscai excomunicarea. Primirea familiei lui Hrușciiov de către papă a avut un mare răsunet în blocul comunist și, desigur, la București.

Ecoul cel mai mare în lume l-au avut însă enciclicele sale, *Mater et magistra* (15.05.1961) și *Pacem in terris* (11.04.1963)². În timp ce Occidentul le studia și le traducea în limbile de circulație europeană, la noi cenzura comunistă interzicea până și intrarea lor în țară.

În acei ani, imediat după apariția lor, spre surprinderea sa, părintele rector Gașpar Bachmeier a primit un telefon de la împuternicitul cultelor de atunci, Dumitru Andronic, care-l anunța că o reprezentanță a ambasadei Austriei va vizita Seminarul, și că va trebui s-o primească oficial.

Lucru nemaiauzit până atunci. Orice întâlnire cu persoanele străine era strict interzisă. Când am văzut mașina ambasadorului Austriei cu steagul respectiv arborat pe capotă intrând pe aleea Seminarului, aveam toți emoții, fiind nedumeriți de o astfel de vizită protocolară.

Părintele Bachmeier i-a primit în cancelarie, luându-mă și pe mine la acea întâlnire. După unele întrebări obișnuite, șeful delegației austriace l-a întrebat pe părintele rector:

- Ați auzit de enciclica *Mater et magistra*?
- Da, am auzit, a răspuns părintele Bachmeier.
- Ați citit-o? Aici, rectorul a zâmbit diplomatic și a răspuns un „da” sec.
- Cum, unde? a reluat ambasadorul.
- Da, am citit-o la cimitirul „Eternitatea”, pe crucea unei credincioase înmormântate de curând. Pe ea erau scrise de către fiul răposatei, un sculptor, aceste cuvinte: „Mama mi-a fost în viață *mater et magistra*”.
- Atâta tot?
- Atât, textul enciclicelor îl așteptăm să sosească și pe la noi...

Din acest fapt vă puteți da seama de ce condiții dispuneam pentru a putea ajunge la cunoașterea actelor magisteriului Bisericii. Punerea lor în practică era și mai grea.

După 25 ianuarie 1959, adică după convocarea Conciliului al II-lea din Vatican de către Ioan al XXIII-lea, la Mons. Petru Pleșca, ordinariul de Iași, au ajuns unele întrebări trimise de comisia de pregătire a conciliului, la care trebuia să răspundă. Îmi amintesc că ele se refereau tocmai la acele *schemata* propuse de cardinalul Alfred Ottaviani, președintele Sfântului Oficiu, în aula conciliară, pentru a fi aprobate. Mult mai târziu am aflat că toate fuseseră respinse în bloc de părinții conciliari, întrucât reflectau cunoscutele *theses* ale manualelor scolastice, fără să țină cont de situația de fapt a Bisericii³.

² Cf. DS, 3930-3953; 3955-3997.

³ Cf. J. RATZINGER, *Rapporto sulla fede*, Pauline, Torino 1985, 39.

La conciliu, Biserica noastră locală n-a avut nici un reprezentant, nici din ierarhie, nici din rândul clerului sau al laicilor. Unicul invitat cu drept de vot a fost episcopul Marton Aron de la Alba Iulia, dar având domiciliu obligatoriu după ieșirea din închisoare, nu i s-a permis să participe.

Conciliul s-a încheiat la 8 decembrie 1965. Tot ceea ce puteam afla despre documentele conciliare auzeam doar de la postul de radio „Europa Liberă”, și acela bruiat peste măsură.

Astfel informați, unii preoți au început să aplice și la noi unele reforme liturgice, ca, de exemplu, altarul cu fața spre popor și citirea evangheliei în limba română. Atitudinea lor a fost considerată de ierarhia de atunci pripită, dacă nu chiar „protestantă”. Cazul s-a petrecut în Parohia Romano-Catolică Hălăucești, paroh fiind părintele Iacob Ferent. Oricum, nu toți preoții au înțeles modul „lent” în care, chiar în afara diecezei noastre, Biserica a trecut la aplicarea normelor stabilite de conciliu. Acest lucru s-a desfășurat lent, din cauza dificultăților reale de a schimba modul de a gândi și de a acționa, mod înrădăcinat adânc în situații și deprinderi vechi de veacuri.

Primul document care mi-a sosit în luna octombrie 1967 de la Paris a fost constituția *Lumen gentium*, în limba latină și franceză. Ca profesor de dogmatică, am început s-o citesc. La 9 decembrie o terminasem, predând și studenților de atunci unele teme din ea.

Vă mărturisesc că am întâmpinat multe greutăți citind-o. Dificultățile nu erau de ordin lingvistic, ci de conținut. Până atunci și după aceea, până în 1974, am predat dogmatica în latinește, urmându-l pe Tanquerey⁴. Cele cinci volume de dogmatică ale lui Tanquerey erau un adevărat patrimoniu doctrinar, dar metoda folosită de el era cea scolastică, accentul fiind mai mult defensiv decât pozitiv.

Conciliul al II-lea din Vatican, așezând atât constituțiile, cât și celelalte documente în „economia istoriei mântuirii”, urmând astfel perspectiva sfinților părinți ai Bisericii, a deschis o nouă perspectivă în cercetarea teologică, o nouă metodă de a preda teologia dogmatică, în care noi, cei de la Iași, nu eram încă destul de inițiați. Ne mulțumeam cu transmiterea depozitului credinței și cu condamnarea cât mai amănunțită a erorilor și chiar a tendințelor acelei *theologie nouvelle*, care apăruse în rândul clerului francez, mai ales. Eram, altfel spus, și din cauza atacurilor și a prigoanei comuniste, în stare defensivă, de autoapărare. Aceasta a fost situația informațională și a predării teologiei dogmatice la noi în perioada anilor 1958-1967.

2. Perioada aplicării Conciliului al II-lea din Vatican la noi între anii 1967-1975

După anul 1967, situația socială și eclezială de la noi a început să se amelioreze întrucâtva. În 1964, Nicolae Ceaușescu, primul secretar al

⁴ Cf. A. TANQUEREY, *Synopsis theologiae Dogmaticae*, Desclée, Paris 1933.

Partidului Comunist Român, a emis un decret prin care i-a eliberat din închisori pe toți deținuții politici. Atunci am cunoscut unii preoți ieșiți din închisorile comuniste, pe părintele Asaftei Andrei (1970), fostul prefect al Seminarului, pe părintele W. Clofanda, parohul de Botoșani, pe părintele Ioan Mărtinaș, paroh de Gherăești, iar din Arhiepiscopia de București, pe episcopul Schubert, Mons. Menges și alții.

În această situație de oarecare destindere, deși controlată amănunțit, am primit în particular, unul sau altul dintre profesori, noi cărți de teologie, inclusiv documentele conciliare. La dogmatică am început să-mi lărgesc orizontul. La 1 martie 1974, am primit două cărți de la un preot francez, părintele Bremont, și anume: OTTO SEMMERLOTH, S.J., *L'Eglise, sacrement de la rédemption*, Saint-Paul, Paris 1963, și aceea a lui ADRIEN GREA, *L'Eglise et sa divine constitution*, Castermann, Tournai 1965. Cu ajutorul acestor autori, am început să înțeleg mai bine documentele conciliare, deși cărțile lor fuseseră scrise înaintea conciliului. Oricum, parcă deveneam mai sigur pe situație și mai dornic de a pătrunde noua perspectivă teologică a conciliului.

În contextul social dificil al acelor ani, providența ne-a pregătit un dar pe care, personal, îl consider deosebit de important. Despre ce dar e vorba? Îmi amintesc că, prin 1972, mai ales în Muntenia, avuseseră loc niște inundații devastatoare. Multe localități și instituții fuseseră inundate de ape. Ca gest de omenie, *Caritas*-ul german, prin distinsul prelat Mons. Bayer, a trimis statului român, ca ajutor, două microbuze Volkswagen, dotate cu aparatele necesare pentru distilarea apei și cu alte funcționalități. Profitând de ocazie, în calitate de rector al Institutului Teologic Romano-Catolic din Iași, am înaintat o nouă cerere, alăturând-o altora de acest gen, prin care ceream Departamentului Cultelor aprobarea de a trimite cinci preoți la Roma pentru a studia teologia. După multe opoziții, intimidări și examene, în anul 1973 am reușit ca, din cei șase preoți candidați, care au susținut examenele prescrise de Departamentul Cultelor în fața comisiei de examinare constituite *ad hoc*, să trimitem trei, și anume: părintele Anton Lucaci, părintele Ioan Robu (astăzi arhiepiscop de București), și părintele Vladimir Petercă. După doi ani au mai plecat doi: părintele Alois Fechet și subsemnatul. Acesta a fost, după părerea mea, momentul providențial de a putea veni în contact direct cu cei ce participaseră la conciliu, un moment istoric care ne-a permis ca, după o întrerupere de peste treizeci și doi de ani, să reluăm contactul direct cu teologia romană.

3. Perioada anilor 1975 - 2003

Adevărata teologie a Conciliului al II-lea din Vatican mi-am însușit-o la Roma în anii de specializare teologică. Acolo am avut darul de a audia profesori de teologie care participaseră ca experți în cadrul subcomisiilor teologice ale conciliului ori au făcut parte din rândul teologilor atât de mult căutați de episcopii sinodali în timpul conciliului.

Îi amintesc cu venerație și recunoștință de Mons. Giovanni Vodopivec, decanul Facultății de Teologie a Universității Urbaniana, moderatorul

principal al tezei mele de doctorat; de Don Burkhard Neunheuser (O.S.B.), profesor de teologie dogmatică la Institutul Pontifical de Liturgie din Roma și la Urbaniana; de Don Cipriano Vagaggini (O.S.B.), rector și profesor de teologie liturgică la Sant'Anselmo; de Don Salvatore Marsili (O.S.B.), profesor de teologie liturgică la Institutul de Liturgie și la Gregoriana; de Don Jean Gribomont (O.S.B.), profesor de teologie patristică la Urbaniana, colaborator activ la *Sources Chrétiennes*; de Don Adrien Nocent (O.S.B.), profesor la Institutul Liturgic din Roma și la Urbaniana; de Joao Saraiva Martins, rectorul Universității Urbaniana, profesor de teologie sacramentală (astăzi cardinal); de Acchile M. Triacca (S.D.B.), profesor la Institutul Pontifical Liturgic și la Gregoriana; de părintele Louis Ligier (S.J.), profesor de teologie la Gregoriana și la Sant'Anselmo; de părintele Mario Erbetta, profesor de limbi orientale la Urbaniana; de Tommaso Federici, profesor de teologie biblică la Institutul Pontifical Liturgic și la Urbaniana etc.

La acești teologi romani de excepție trebuie să îi adaug pe părintele Yves Congar (O.P.), pe care l-am consultat special la Paris (Le Saulchoir), în privința tezei mele despre „Misterul Bisericii locale”, ca și pe părintele Karl Rahner (S.J.), pe care l-am audiat la Universitatea Urbaniana din Roma. Lor le datorez faptul de a fi putut aprofunda teologia în lumina Conciliului al II-lea din Vatican, îndeosebi constituțiile dogmatice și decretul *Unitatis redintegratio*.

În 1979, în luna octombrie, m-am întors la Iași, unde mi-am reluat catedra de dogmatică, predând simultan și liturgia, în care eram licențiat la Sant'Anselmo din Roma.

Primul contact cu studenții din anii 1979-1980 a fost deosebit de plăcut și de încurajator. Studenții, orientați deja în perspectiva conciliului de actualul arhiepiscop Ioan Robu, care se întorsese de la Roma cu un an mai înainte, erau însetați de teologie. Atunci s-au „deschis noi drumuri”, revista lor internă o dovedea, iar cursurile de teologie au început să apară progresiv.

Referindu-mă la doctrina sacră conciliară, pot da mărturie că, în general, profesorii din Institutul nostru și-au dat fiecare aportul pentru a o transmite studenților. Ca profesor de sistematică, conștient fiind că realizările esențiale ale conciliului sunt cele conținute în cele patru constituții, am să mă refer puțin la ele. Prezentarea lor metodică am făcut-o în diferitele tratate apărute la diverse edituri.

Din *Lumen gentium* reiese că Biserica și-a însușit în cadrul conciliului o mai clară conștiință despre identitatea ei cea mai profundă, adică aceea de a fi „un mister”, realizarea istorică a planului mântuirii lui Dumnezeu-Treime pentru toți oamenii; aceea de a fi ca un sacrament al tainicei comuniuni cu Dumnezeu și al unității neamului omenesc⁵; aceea de a fi pe pământ germele și începutul împărăției lui Dumnezeu; aceea de a fi trupul lui Cristos vivificat de Duhul Sfânt, ca

⁵ Cf. LG 1; 5: *EncVat* 1/284; 289.

și poporul lui Dumnezeu, poporul noii alianțe, în slujba căruia Cristos a instituit o ierarhie formată din romanul pontif și episcopi. În acest popor, laicii înșiși au misiunea lor nobilă pe care o desfășoară în comuniune cu păstorii orânduși de Duhul Sfânt pentru a conduce credincioșii la mântuire⁶.

Din *Dei Verbum* reiese că centrul vieții Bisericii și sufletul întregii teologii stă în Sfintele Scripturi ale Vechiului și Noului Testament, în care Dumnezeu s-a autorelevat. Revelația aceasta și-a găsit plinătatea în Isus Cristos. Ea este transmisă poporului lui Dumnezeu de către sfinții apostoli și de succesorii lor, episcopii, iar credincioșii trebuie s-o primească cu credință, dându-și *obsequium plenum mentis ac voluntatis*⁷ cuvântului lui Dumnezeu. Scriptura, tradiția și magisterul Bisericii sunt astfel unite încât nu pot dăinui independent⁸. Scriptura și tradiția constituie *regula fidei*, norma credinței Bisericii și sufletul teologiei⁹.

Cât privește constituția *Sacrosanctum concilium* despre sacra liturgie, am tratat special în cele două volume intitulate *Anamnesis* și *Euharistia, sacramentul sacrificiului lui Cristos*, ca și în *Teologia fundamentală a sacramentelor*. În ele arăt că liturgia este exercițiul preoției lui Cristos, în care, prin intermediul semnelor sensibile, este oferit Tatălui însuși cultul pe care i l-a adus Fiul său, înfăptuind simultan sfințirea omului¹⁰.

În această constituție s-au pus bazele reformei liturgice care avea să fie actualizată după conciliu, reformă ce urmărea participarea activă și rodnică a credincioșilor la actele liturgice¹¹. În liturgie, de maximă importanță este Sfânta Scriptură. Prin distribuirea textelor sacre în cei trei ani liturgici, conciliul are meritul de a fi compus cel mai bogat lectionar din toate liturgiile creștine.

Constituția *Gaudium et spes* am prezentat-o în tratatul despre *Dumnezeu unic în ființă și întreit în persoane*, ca și în *Escatologia creștină*, iar partea socială a ei am prezentat-o în lucrarea *Doctrina socială a Bisericii Catolice* și în revista *Verbum*, 7-12 (15.05.1991), 92-105. În ele am arătat că specificul acestei constituții este deschiderea Bisericii spre lumea contemporană și implicarea ei într-un dialog cu lumea modernă în continuă evoluție. Temele dialogului sunt: actuala evoluție a lumii, rolul și îndatoririle omului în univers, sensul eforturilor individuale și colective, scopul creației și al omului, misterul suferinței și al morții, problema ateismului etc. În toate aceste probleme care neliniștesc inima omului, Biserica voiește să-l ajute, răspunzând la cele mai profunde întrebări ale sale, în lumina revelației¹². Conciliul accentuează că misterul omului se clarifică numai în misterul lui Cristos:

⁶ LG 30-38: *EncVat* 1/361-386.

⁷ DV 5: *EncVat* 1/877.

⁸ DV 10: *EncVat* 1/888.

⁹ DV 21; 24: *EncVat* 1/904; 907.

¹⁰ SC 7: *EncVat* 1/11.

¹¹ SC 11: *EncVat* 1/18.

¹² Cf. GS 10: *EncVat* 1/1350-1351; GS 22: *EncVat* 1/1390.

*Reapse nonnisi in mysterio Verbi incarnati mysterium hominis clarescit*¹³. Cristos este centrul și sfârșitul istoriei umane: „Biserica crede, de asemenea, că în Domnul și Învățătorul ei se găsește cheia, centrul și sfârșitul întregii istorii umane”¹⁴.

O prezentare aparte a conciliului am făcut-o în *Mariologie*. Acolo am prezentat și desfășurarea lucrărilor din aula conciliară, indicând și dificultățile întâlnite de părinții sinodali în prezentarea misterului sfintei Fecioare Maria. După indicarea celor două curente teologice în câmpul mariologiei, am analizat tot capitolul al VIII-lea al constituției *Lumen gentium*. Cu alte cuvinte, teologia dogmatică din Seminarul nostru urmează cu fidelitate magisteriul Conciliului al II-lea din Vatican.

Concluzie

În concluzie, ne întrebăm: Ce este Conciliul al II-lea din Vatican pentru noi? Conciliul al II-lea din Vatican este un mare dar al Preasfintei Treimi făcut Bisericii, deoarece aceasta a ieșit din conciliu reînnoită în cultul său, în instituțiile sale și în modul său de a se prezenta înaintea altor religii și a lumii întregi. E necesar să ne raportăm mereu la el, deoarece acest conciliu a devenit o sfidare pentru Biserică și pentru lume. Trebuie să-l facem cunoscut toți, metodic, să-l interpretăm în mod adecvat, apărându-l de interpretările tendențioase. Demne de urmat sunt și din acest punct de vedere enciclica lui Ioan Paul al II-lea *Fides et ratio* (14.09.1998) și declarația *Dominus Iesus* (6.08.2000) a Congregației pentru Doctrina Credinței. Din accentele acestor două documente magisteriale reiese că mulți catolici de astăzi nu cunosc încă și nu apreciază la justa lor valoare documentele conciliare.

Conciliul al II-lea din Vatican este „Marele Catehism al mileniului al treilea”, deoarece a trasat pentru Biserică drumurile ce vor trebui neapărat urmate în anii ce vor veni. Asemenea Sfântului Părinte actual, văd în conciliul ca atare „seminarul Duhului Sfânt”¹⁵. Cele spuse de părinții sinodali sub asistența activă a Duhului Sfânt la conciliu reprezintă o nouă și mai profundă pătrundere a planului mântuirii, a misterului etern și, totodată, o marcă clară a drumului de urmat de către cei care au primit misiunea de a face cunoscut acest mister lumii contemporane. Conciliul este de mare actualitate, deoarece noua evanghelizare a lumii își are originea în documentele sale. Vatican al II-lea va continua, de aceea, multă vreme să fie o provocare pentru toate Bisericile și un program pentru fiecare dintre noi¹⁶.

Fiecare slujitor al evangheliei și fiecare credincios trebuie să-i mulțumească Duhului Sfânt pentru darul conciliului și să se simtă constant

¹³ GS 10: *EncVat* 1/1385.

¹⁴ GS 10: *EncVat* 1/1351.

¹⁵ Cf. IOAN PAUL AL II-LEA, *Varcare la sogila della speranza*, Arnoldo Mondadori, Milano 1994, 173. Cf. și trad. română, *Să trecem pragul speranței*, tr. Sorin Mărculescu, Humanitas, București 1995, 195.

¹⁶ IOAN PAUL AL II-LEA, *Varcare la sogila della speranza*, 200.

îndatorat lui, „revenind deseori la textele autentice ale conciliului autentic”¹⁷.

În sfârșit, un aspect kerigmatic. Orice conciliu, pentru a da roade, trebuie să fie urmat de un val puternic de sfințenie. Așa a fost după Conciliul Tridentin, care, tocmai datorită sfinților ce au apărut după el, și-a atins scopul de adevărată reformă. Mântuirea pentru Biserică vine din interior, dar aceasta nu înseamnă nicidecum că vine din decretele ierarhiei. Va depinde de toți catolicii, de noi, cei de față, chemați să-i dăm viață, dacă Conciliul al II-lea din Vatican și documentele sale vor fi considerate o perioadă luminoasă și pentru istoria Bisericii noastre locale. Biserica nu are nevoie de reformatori, de gospodari, de funcționari și de organizatori, ci de noi sfinți. Aceștia au început întotdeauna reforma, reînnoindu-se pe ei înșiși în Cristos.

¹⁷ J. RATZINGER, *Rapporto sulla fede*, 29; 32.